

دیدگاه‌های مختلف در خصوص چگونگی روند بازگشت ایران به بازار جهانی نفت در شرایط پساتحریم

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

کد موضوعی: ۳۱۰
شماره مسلسل: ۱۴۶۳۶
دی‌ماه ۱۳۹۴

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۳	۱. عوامل برهم زننده تعادل در بازار نفت از منظر مدل‌های اقتصادی
۷	۲. وضعیت بازار نفت در شرایط بازگشت نفت ایران در دوره پساتحریم
۱۷	نتیجه‌گیری
۱۹	منابع و مأخذ

دیدگاه‌های مختلف در خصوص چگونگی روند بازگشت ایران به بازار جهانی نفت در شرایط پساتحریم

چکیده

صنعت نفت ایران که طی سال‌های اخیر با تحریم‌های چندلایه و پیچیده‌ترین تحریم‌های وضع شده تاریخ در این صنعت دست به گریبان بود، توانست این تحریم‌ها را با کسب تجربیاتی گرانبها پشت سر گذاشته و خود را برای آغاز عصری جدید آماده کند. افزایش تولید و سطح صادرات نفت کشور در حالی اتفاق می‌افتد که همسایگان و تولیدکنندگان نفتی ایران دستخوش بازی‌های سیاسی و حملات تروریستی، مهاجرت جنگ‌زدگان از کشورهای همسایه، رشد آهسته اقتصادی منطقه یورو و بی‌ثباتی سیاسی هستند. افول قیمت نفت و عدم تعادل عرضه و تقاضای نفت در بازار یک‌شبه اتفاق نیفتاده و در کوتاه‌مدت نیز نمی‌توان انتظار تعادل آن را داشت. در چنین شرایطی که هریک از اعضای اوپک و غیراوپک اعم از روسیه، عربستان، ونزوئلا، عراق و ایران درصدد حفظ سهم خود در بازار صادراتی هستند چنین افت قیمتی دور از انتظار نبوده، لذا حفظ شرایط موجود و تلاش برای تعالی بخشیدن آن، در استراتژی‌ها و سناریوهایی نهفته خواهد بود که وزارت نفت و دولت هر کشور تدوین کرده است.

مقدمه

امروزه نفت به‌عنوان مهمترین کالای تجاری جهان به‌شمار می‌رود. نفت نخستین کالایی است که روزانه ۱ میلیارد دلار در جهان معامله می‌شود. نوسانات کنونی قیمت نفت آثار بسیار جدی بر میزان سوددهی این صنعت به همراه داشته و کشورها و شرکت‌های تولیدکننده از این تغییرات بسیار اثرپذیر بوده‌اند. شواهد تاریخی مختلف حاکی از آن است که نفت رابطه مستقیم با روابط سیاسی و قدرت میان کشورها دارد. نمونه این اثرگذاری را می‌توان در وضعیت تولید نفت عراق پس از حمله آمریکا در سال ۲۰۰۳ به این کشور دید. بنا به گفته‌های آلن گرینزپن،^۱ رئیس اسبق فدرال رزرو^۲ در سال ۲۰۰۷: «به لحاظ سیاسی چندان خوشایند نیست بگوییم، ولی همان‌طور که همگان می‌دانند جنگ عراق عمدتاً به‌خاطر نفت بوده است».

نمونه دیگر این اثرگذاری قدرت‌های سیاسی در تحریم‌های سازمان ملل علیه لیبی در سال ۲۰۱۱ و ۲۰۱۴ اتفاق افتاد. در زمان حکمرانی معمر قذافی، لیبی ثروتمندترین کشور آفریقایی به لحاظ تولید ناخالص داخلی بود که موهبت گستردگی منابع نفتی عامل قدرت این کشور بود. شورش‌های داخلی لیبی منجر به قطعنامه ۲۱۴۸ سال ۲۰۱۴ سازمان ملل مبنی بر محکوم کردن صادرات غیرقانونی نفت خام این کشور شد. همین‌طور نیز در تحریم‌ها علیه ایران، قدرت‌های سیاسی اروپایی و آمریکایی با هدف قرار دادن بخش‌های مالی، اقتصادی و انرژی کشور، به اعمال تحریم‌های خصمانه پرداختند. تحریم‌ها علیه کشورهای بزرگ تولیدکننده نفت از جمله ایران و لیبی اثر بسیار زیادی بر بازارهای

۱. Alan Greenspan

۲. بانک مرکزی ایالات متحده آمریکا.

نفت جهان داشته است. در این یادداشت سعی شده است ضمن اشاره به شرایط بازار نفت در سال جاری و سال‌های آینده و پیش‌بینی‌های قیمت نفت در سال‌های آتی، دیدگاه‌های مفسران و اقتصاددانان در مورد نحوه ورود نفت ایران به بازار جهانی در دوره پساتحریم مطرح شود.

۱. عوامل برهم زننده تعادل در بازار نفت از منظر مدل‌های اقتصادی

در حال حاضر نفت به یک دارایی تبدیل شده است و در بازارهای مالی میلیاردها دلار سرمایه‌گذاری بر صنعت آن صورت می‌گیرد. به دلیل حجم قابل توجه سرمایه‌گذاری بر این کالا شاهد اثرگذاری آن در کوتاه‌مدت بر نوسانات قیمت هستیم و پیش‌بینی‌ها با مشکل روبرو می‌شود. در حال حاضر قریب به ۳۰۰ نوع نفت در دنیا وجود دارد، اما همه آنها با سه یا چهار نفت شاخص قیمتگذاری می‌شوند. این نیز به دلیل آربیتراژ^۱ صورت می‌گیرد. به همین دلیل فاصله زیادی میان قیمت‌های آنها وجود ندارد. اگر هر کدام از انواع نفت خریداری شود، به دلیل شاخص قرار دادن آن با نفت برنت^۲ مانند این خواهد بود که نفت کل دنیا مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. گرچه به دلایل خاصی نفت وست تگزاس اینترمیدیت به دلیل قرار داشتن در یک محیط بسته و انبار شدن، فاصله‌ای با نفت برنت پیدا می‌کرد، اما به تازگی فاصله این نفت نیز با اتصال خط لوله کیسون از کانادا در حال کم شدن است. بنابراین اگر یکی از این نوع نفت ملاک قرار گیرد با همان فرمول

۱. در علم اقتصاد و مالیه به معنای بهره گرفتن از تفاوت قیمت بین دو یا چند بازار برای کسب سود است.

۲. زیر ۵۰ درصد تجارت نفت در جهان براساس نفت برنت است.

می‌توان کم و بیش نوسان را تجزیه و تحلیل کرد.^۱

۱-۱. عدم تعادل عرضه و تقاضا

پیش‌بینی‌های متعدد بازار آتی نفت نشان می‌دهد که قیمت‌های کنونی بازار در صورت برطرف نشدن عوامل برهم زننده تعادل عرضه و تقاضا همچنان روند کاهشی خواهد داشت. البته روند نزولی قیمت‌های نفت تنها کاهش ثبت شده در تاریخ بازار نفت محسوب نمی‌شود، کما آنکه در دهه ۱۹۷۰ و سال‌های ۱۹۹۸ و ۲۰۰۸ این روند کاهشی بیش از ۵۰ درصد نیز بوده است.

برخی از تحلیلگران بازار نفت معتقدند که میانگین قیمت نفت در سال ۲۰۱۶ به ۳۰ دلار به‌ازای هر بشکه خواهد رسید؛ از جمله فیومیا کوکوبو^۲ از شرکت ماربنی CEO مستقر در توکیو اظهار داشته است که سطح قیمت‌ها به بشکه‌ای ۳۰ دلار خواهد رسید و این روند تا دو، سه سال آتی نیز ادامه خواهد داشت. یک تحلیلگر دیگر از بارکلی،^۳ معتقد است که چون مازاد عرضه نفت یک‌شبهه محو نمی‌شود، بنابراین پیش‌بینی می‌شود قیمت نفت به ۳۰ دلار به‌ازای هر بشکه نیز برسد. گری کوئن^۴، رئیس شرکت گلدمن ساش گروه^۵ که یکی از معامله‌گران اسبق نفت بوده است، اظهار کرده که این کاهش قیمت

۱. مهدی علی، نشست «دیپلماسی نفتی، چالش‌ها و چشم‌انداز آینده»، برگرفته از سایت:

<http://irdiplomacy.ir>

۲. Fumiya Kokubu

۳. Barclay

۴. Gary Cohn

۵. "Oil price: Four Reasons it Could Still Fall to \$20", Goldman Sachs Group Inc. Retrieved from www.theweek.co.uk

نفت تا به سطح بشکه‌ای ۲۰ دلار هم می‌رسد. بنا به پیش‌بینی آژانس اقتصادی^۱ میانگین قیمت نفت برنت در دسامبر سال ۲۰۱۶، ۲۸ دلار به ازای هر بشکه و میانگین آن تا پایان سال ۳۲ دلار به ازای هر بشکه خواهد بود و این میزان در سال ۲۰۱۷ معادل ۳۳/۵ دلار به ازای هر بشکه و میانگین قیمت نفت وست تگزاس اینترمدیت در ژانویه ۲۰۱۷ معادل ۲۸ دلار به ازای هر بشکه پیش‌بینی شده است.^۲ در گزارش «بررسی پیش‌بینی‌های مختلف قیمت نفت در سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۲۰» که با شماره مسلسل ۱۴۳۹۵ در مردادماه ۱۳۹۴ در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی منتشر شده به‌طور مبسوط به این‌گونه پیش‌بینی‌ها اشاره شده است.

بنابراین قیمت کنونی نفت عمدتاً ناشی از این‌گونه بی‌تعادلی‌ها از سوی تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان بوده است. در عین حال دلایلی نیز مبنی بر عدم بازگشت به تعادل در کوتاه‌مدت وجود دارد. لازم به ذکر است که این دیدگاه صرفاً از منظر مدل‌های اقتصادی است.

۱-۲. عدم بازگشت قیمت‌ها در کوتاه‌مدت

در حوزه اقتصادسنجی قیمت کالاها به‌خصوص کالاهایی از نوع انرژی نظیر نفت مین ریورژن^۳ است بدان معنی که قیمت کالا به‌خصوص در کوتاه‌مدت به میانگین خود

۱. EFA (Economy Forecast Agency)

۲. <http://longforecast.com/brent/crude-oil-forecast-for-2015-2016-and-2017.html>

۳. براساس این نظریه (Mean Reversion) قیمت‌ها و بازگشت‌ها (Returns) در نهایت به سمت میانگین یا متوسط سوق می‌یابند. این میانگین یا متوسط، می‌تواند میانگین تاریخی یک قیمت، بازگشت یا میانگین دیگری از جمله رشد در اقتصاد یا میانگین بازگشت یک صنعت باشد.

باز نمی‌گردد و این از منظر اقتصاددان‌های بزرگ ثابت شده است. یک بازه دو یا سه‌ساله را فرض کنید. اگر قیمت کالا از میانگین خود جدا شود، ممکن است به پایین برود تا اینکه بازگردد. این در حالی است که کالاهای دیگر این‌گونه نیستند. علت این امر برای کالاهایی از نوع انرژی، پایان‌پذیر بودن آنهاست. حالت ذاتی آنها منجر به این می‌شود که به زودی به موقعیت میانگین خود برنگردند. قیمت منابع پایان‌پذیر هیچ‌گاه در شرایط رقابتی با هزینه نهایی^۱ برابر نمی‌شود. اگر قرار است جامعه‌ای به رفاه حداکثری دست یابد، کافی است قیمت کالا یا هزینه نهایی به‌خصوص در بلندمدت برابر شود. در اقتصاد انرژی به خصوص منابع پایان‌پذیر، به‌دلیل این نوع خصلت همیشه قیمت کالا با هزینه نهایی برابر نمی‌شود. این نیز به‌دلیل وجود رانت است. از این‌رو اگر حتی قیمت نفت پایین بیاید، باید توجه منصفانه به قیمت داشت. امری که اوپک نیز به‌درستی به آن اشاره می‌کند. به اعتقاد غربی‌ها اوپک کارتری است که مانع از رسیدن قیمت به حداقل آن است.^۲

از منظر اقتصادی هر شوکی که به قیمت نفت وارد شود، ممکن است آن را در هر جهتی حرکت دهد. مانند اکنون که قیمت به سمت پایین در حرکت است. اگر قیمت تعادلی برای مثال ۷۰ دلار به ازای هر بشکه باشد، به‌دلیل کاهش درآمد، اقدام به تولید برای افزایش درآمد بیشتر می‌شود که کاهش قیمت را در پی خواهد داشت. این موجب خروج بیشتر قیمت از تعادل می‌شود.

۱. Marginal Cost

۲. مهدی عسلی، نشست «دیپلماسی نفتی، چالش‌ها و چشم‌انداز آینده»، برگرفته از سایت

۲. وضعیت بازار نفت در شرایط بازگشت نفت ایران در دوره پساتحریم

براساس مطالعه ایانچوویچاینا، متقی و دی وارانجان (اکتبر ۲۰۱۵)^۱، صادرکنندگان در حال توسعه صنعت نفت در منطقه خاورمیانه و آفریقای شمالی (منآ) (به استثنای الجزایر و ایران در دوره پساتحریم) با زیان دو چندان کاهش قیمت نفت و جنگ‌های داخلی مواجهند. تشدید درگیری‌ها و خسارت بر میداین نفتی رشد متوسط را در سطح پایینی نگه می‌دارد. درگیری‌های لیبی، یمن، عراق و سوریه صدمات بسیار جدی بر اقتصادشان وارد کرده است. اکثر صادرکنندگان نفت این منطقه (منآ) با کاهش تقریباً ۴۰ درصدی یا بیشتر تولید نفت خود مواجه شده‌اند. پیش‌بینی می‌شود با لغو تحریم‌های ایران، احیای اقتصادی با سرعت بیشتری پیش رود. البته ورود یک میلیون بشکه نفت در روز به بازار، حدود ۱۳ درصد از قیمت‌های کنونی نفت را در سال ۲۰۱۶ خواهد کاست. این امر برای کشورهای با اقتصادی ضعیف در منطقه منا مخرب خواهد بود، اما اقتصاد ایران از این افول قیمت نفت اثرپذیری کمتری خواهد پذیرفت.

در دوره پساتحریم عرضه نفت به میزان نیم میلیون بشکه در روز توسط ایران به عرضه نفت جهانی خواهد افزود و این میزان در شرایطی وارد بازار جهانی خواهد شد که اکثر واردکنندگان نفت منطقه منا با حملات تروریستی، مهاجرت جنگ‌زدگان از

۱. Ianchovichina, E., Mottaghi, L., & Devarajan, S., (2015). "Inequalities, Uprisings and Conflict in the Arab World" Middle East and North Africa Economic Monitor, October. Washington, DC. Doi: 10.1596/978-1-4648-0735-0

۲. کشورهای منا عبارتند از: الجزایر، بحرین، جیبوتی، مصر، ایران، عراق، رژیم صهیونیستی، اردن، کویت، لبنان، لیبی، مالتا، مراکش، عمان، قطر، عربستان سعودی، سوریه، تانزانیا، امارات متحده عربی، نوار غزه، یمن، اتیوپی و سودان.

کشورهای همسایه، رشد آهسته اقتصادی منطقه یورو و بی‌ثباتی سیاسی دست به گریبانند. برخی از صادرکنندگان نفت در منطقه منا برای کاستن لطمات ناشی از افول قیمت‌های نفت مبادرت به بهره‌برداری از ذخایر ارزی و استفاده از صندوق‌های توسعه ملی خود کرده‌اند. برای مثال، پیش‌بینی می‌شود ذخایر ارزی لیبی تا پایان سال ۲۰۱۵ در حدود ۵۰ درصد کاهش یافته و در مقایسه با ۱۰۰ میلیارد دلار دو سال قبل به ۵۰ میلیارد دلار برسد. عربستان سعودی نیز در سال جاری بیش از ۶۰ میلیارد دلار کاهش ذخیره ارزی دارد و انتظار می‌رود در سال آینده این میزان به بیش از ۸۰ میلیارد دلار نیز برسد. ایران نیز برای به‌روزرسانی میدین نفتی خود و بازگشت به سطح تولید پیش از تحریم‌ها به بیش از صدها میلیارد دلار سرمایه نیاز دارد.

در جدول ۱ میزان دارایی در صندوق رفاه ملی برخی از کشورهای منا به انضمام سال تأسیس ارائه شده است.

جدول ۱. صندوق رفاه ملی برخی از کشورهای منا براساس منشأ نفت و گاز

منشأ	زمان آغاز به کار	دارایی (میلیارد دلار)	نام صندوق رفاه ملی	برخی کشورهای منا
نفت	N/A	۶۶۸/۶	SAMA Foreign Holdings	عربستان سعودی
غیر نفتی- Non-commodity	۲۰۰۳	۵	Public Investment Fund	عربستان سعودی
نفت	۱۹۵۳	۵۹۲	Kuwait Investment Authority	کویت
نفت و گاز	۲۰۰۵	۲۵۶	Qatar Investment Authority	قطر
غیر نفتی (Non-commodity)	۲۰۰۶	۱۸۳	Investment Corporation of Dubai	امارات متحده عربی (دوبی)
نفت	۲۰۰۷	۱۱۰	AbuDhabi Investment Council	امارات متحده عربی (ابوظیبی)
نفت	۲۰۰۲	۶۶/۳	Mubadala Development Company	امارات متحده عربی (دوبی)
نفت	۱۹۸۴	۶۶/۳	International Petroleum Company	امارات متحده عربی (دوبی)
نفت	۲۰۰۷	۱۵	Emirates Investment Authority	امارات متحده عربی (فدرال)
نفت	۲۰۰۶	۶۶	Libyan Investment Authority	لیبی
نفت و گاز	۲۰۱۱	۶۲	National Development Fund of Iran	ایران
نفت و گاز	۲۰۰۰	۵۰	Revenue Regulation Fund	الجزایر
نفت	۱۹۸۰	۱۳	State General Reserve Fund	عمان
غیر نفتی (Non-commodity)	۲۰۰۶	۱۱/۱	Mumtalakat Holding Company	بحرین
نفت و گاز	۲۰۰۶	۶	Oman Investment Fund	عمان
نفت	۲۰۰۳	۰/۹	Development Fund for Fund	عراق

Source: <http://www.swfinstitute.org/sovereign-wealth-fund-rankings/>

ایران پس از لغو تحریم‌ها خواهد توانست از ۴۰ میلیون بشکه ذخایر شناور نفتی خود بهره گیرد. نیمی از این میزان شامل نفت خام و بخش اعظم آن میعانات گازی^۱ است که عمدتاً از میدان پارس جنوبی تولید می‌شود. گرچه می‌توان آن را از نفت خام نیز تولید کرد، اما این رویه همچنان در تحریم غرب است و فروش آن نیز ممنوع شده است و همین امر قیمت‌های میعانات و حاشیه‌های پالایشی را به‌ویژه در آسیا حتی در صورت عرضه مناسب این محصول تحت تأثیر قرار داده است. در شرایط رفع تحریم‌ها، ایران روزانه ۵۰۰ الی ۷۰۰ هزار بشکه بر تولید نفت خود می‌افزاید تا به ظرفیت تولید خود در سال ۲۰۱۱ در سطح ۳/۶ میلیون بشکه در روز برسد (مراجعه شود به نمودار ۱). این در حالی است که احیای برخی میادین نفتی به‌منظور افزایش قابل توجه تولید به بازه زمانی زیادتری نیاز دارد. افزایش سطح تولید نفت ایران در حالی صورت گرفته که عرضه جهانی به‌طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته و سایر اعضای اوپک و رقبای روسی به سهم زیادی در بازار به‌ویژه بازار آسیا دست یافته‌اند. ایران به سرعت به دنبال بازیابی سهم اولیه خود در بازار به‌ویژه در اروپاست. میزان سهم فروش نفت ایران به اروپا در دوره پیش از تحریم روزانه ۷۰۰ هزار بشکه بود. بنابراین افزایش صادرات نفت ایران به مازادهای مورد انتظار عرضه در سال آینده خواهد افزود و فشارهای قیمتی زیادی را به همراه خواهد داشت مگر اینکه اوپک از سطح تولید خود بکاهد یا از محل دیگری از هزینه‌های ناشی از این افزایش مازاد کاسته شود. البته پیش‌بینی ورود پر رنگ و بیشتر نفت ایران به بازارهای جهانی در ماه‌های اخیر تا حدی به کاهش قیمت‌های آن کمک خواهد کرد. بنا به پیشنهاد تحلیلگران در صورتی که ایران در نیمه دوم سال ۲۰۱۶ به ظرفیت عرضه خود در بازار جهانی بیافزاید

و همین‌طور نیز سایر اعضای اوپک سطح عرضه خود را کاسته و عرضه کل اوپک به ۳۰ میلیون بشکه در روز برسد در این صورت عرضه و تقاضا متوازن خواهد شد و انتظار می‌رود که افزایش در قیمت کنونی نفت اتفاق افتد و سطح آن به سطحی معقول و منطقی برسد. با وجود این، سطح تولید ایران در شرایط پساتحریم فقط به سطح تولید در سال ۲۰۰۸ معادل ۴ میلیون بشکه در روز خواهد رسید. زیرا تا پایان دهه جاری به دلیل هزینه‌بر بودن و ضرورت جذب سرمایه‌گذاری خارجی و فناوری‌های جدید امکان افزایش ظرفیت تولید وجود ندارد. لذا ایران برای بالا بردن سطح سرمایه‌گذاری‌ها در حوزه افزایش ظرفیت تولید و جذب فناوری‌های جدید از شرکت‌های بین‌المللی لازم است مشوق‌هایی برای سرمایه‌گذاری ایجاد کند که گفته می‌شود در قراردادهای جدید نفتی IPC این امر در نظر گرفته شده است. حتی با اجرای برجام، شرکت‌های آمریکایی حق مشارکت تجاری و نفتی با ایران را ندارند بنابراین تحریم‌های آمریکا در این بخش باز هم پا برجا باقی می‌ماند در این صورت شرکت‌های نفتی غیر آمریکایی این فرصت را از آمریکا خواهند رُبود.^۱

در گزارش «بررسی بازار نفت در سال‌های آینده و قیمت آن در بودجه برخی کشورها» که با شماره مسلسل ۱۴۶۰۹ در دی‌ماه ۱۳۹۴ در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی منتشر شده به‌طور مبسوط به شرایط ایران در دوره پساتحریم و مدل‌های اقتصادی بانک جهانی اشاره شده است.

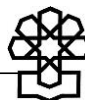
۱. "Commodity Markets Outlook", A World Bank Quarterly Report, Oct 2015. Retrieved from <http://www.worldbank.org/en/research/commodity-markets>

دین دروزا و گری کلایدهافبوئر (نوامبر ۲۰۰۸)^۱ در تحقیق خود اعلام داشتند که لغو تحریم‌ها علیه ایران تنها راه برای ایجاد پیشرفت اقتصادی و گسترش تولید نفت کشور نیست. ایران باید سیاست‌هایی را برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بخش انرژی در نظر بگیرد. برای مثال، در مطالعه دیگری^۲، نشان داده شد که لغو تحریم‌های آمریکا علیه لیبی در سال ۲۰۱۴ به دلیل نبود سرمایه‌گذاری خارجی امر تولید و توسعه گاز طبیعی این کشور را به تعویق انداخت. یا چطور شرکت ملی نفت ونزوئلا (IOCs) با حداقل قراردادهای همکاری با شرکت ملی نفت ونزوئلا (PDVS) حجم زیادی از سرمایه‌ها را جذب کرد و باعث توسعه میادین نفتی این کشور شد. با وجود این، پس از سال ۲۰۰۵ با وضع مالیات‌های بالا، قوانین و مقررات و عقد قراردادهای جدید، حضور شرکت ملی نفت ونزوئلا کم‌رنگ شد و بخش انرژی این کشور ملی اعلام شد. در نهایت این امر سبب کاهش حدود ۲ درصدی نفت این کشور در سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۰۷ شد. در مطالعه دیگر مؤسسه مشاوره اس.وی.بی.^۳ اعلام داشته است که ایران از لحاظ فنی قادر است طی ۶-۱۲ ماه روزانه ۸۰۰ هزار بشکه نفت خام و مایعات گازی به تولید خود بیافزاید، هرگونه افزایش تولید به لغو تحریم‌های مرتبط با صنعت نفت ایران و توانایی شرکت ملی نفت ایران برای بازاریابی و فروش نفت و مایعات تولیدی اضافه بستگی دارد. براساس سناریوهای این مؤسسه تا سال ۲۰۲۰ با تکمیل پروژه‌های توسعه میدان‌های

۱. DeRosa and Clyde Hufbauer, G. (Nov, 2008), "Normalization of Economic Relations, Consequences for Iran's Economy and the United States" National Foreign Trade Council

۲. Tatar, F., (Sept 2015). "How will an Ease of Sanctions Against Iran Affect the Oil Markets" Department of Real Estate and Construction. Retrieved from www.nftc.org

۳. "Iran Upstream Oil and Gas Report", Retrieved from <http://www.svbenergy.com/>

نفتی غرب کارون (به‌ویژه آزادگان شمالی و جنوبی، یاران و یادآوران)، ۶۵۰ تا ۷۰۰ هزار بشکه به مجموع تولید نفت خام ایران افزوده می‌شود. مجموع تولید میعانات گازی ایران از میدان گازی پارس جنوبی تا سال ۲۰۱۸ به روزانه ۷۰۰ تا ۸۰۰ هزار بشکه و تا سال ۲۰۲۰ به یک میلیون بشکه در روز می‌رسد. ایران برای احیای ظرفیت تولید نفت خام خود در زمان پیش از تحریم‌ها، از زمانی که بتواند به سرمایه‌ها و فناوری‌های تازه بین‌المللی دسترسی داشته باشد، حداقل سه تا چهار سال زمان نیاز دارد. در جدول ۲ سناریوهای مؤسسه اس.وی.بی در خصوص ورود نفت ایران به بازار در شرایط پساتحریم ارائه شده است.

جدول ۲. سناریوی افزایش تولید نفت ایران در دوره پساتحریم

تولید	بلافاصله پس از توافق هسته‌ای	در سه ماه پایان سال ۲۰۱۵ (در صورت لغو تحریم‌های نفتی ایران)	افزایش تولید نفت در سال ۲۰۱۶
نفت خام	-	۱۵۰-۲۰۰ هزار بشکه در روز	روزانه ۳۰۰ تا ۴۰۰ هزار بشکه (۲۰۰ تا ۳۰۰ هزار بشکه با استفاده از برنامه ارتقای ضریب بازیافت نفت از میدان‌های قدیمی و افزایش تولید روزانه ۱۰۰ هزار بشکه‌ای از پروژه‌های جدید)
میعانات گازی	۲۰-۵۰ هزار بشکه در روز	۵۰۰ هزار بشکه در روز	۸۰-۱۰۰ هزار بشکه در روز
ذخیره‌سازی‌های در شناورها	۳۶-۳۷ میلیون بشکه نفت و میعانات گازی	نفت خام، میعانات گازی و نفت کوره باقیمانده که به توانایی شرکت ملی نفت ایران در بازاریابی و فروش این محصولات بستگی دارد.	مقداری از میعانات گازی همچنان به دلیل افزایش تولید، حجم بالای پرکپتان و سولفور این محصولات که برای بازاریابی و فروش مشکلاتی را پیش آورد، در ذخیره‌سازی‌ها باقی می‌ماند.

Source: 'Iran Upstream Oil and Gas Report', SVB Energy International, June 2015.

براساس نظر تحلیلگران مؤسسه IHS^۱، ورود مجدد نفت صادراتی ایران به بازار پس از لغو تحریم‌ها مستقیماً مساعدت‌دهنده صاحبان نفتکش‌ها نخواهد بود، زیرا بخش اعظم نفت احتمالاً به کشتی‌های شرکت ملی نفتکش ایران مستقر در خلیج فارس انتقال خواهد یافت. این میزان عرضه نفت ایران در دوره پساتحریم باعث کاهش قیمت‌های پایین کنونی نفت نیز می‌شود. افزایش قریب‌الوقوع تقاضای نفت، گاز و محصولات پتروشیمی در کل به حمل‌ونقل جهانی کمک خواهد کرد.

بنا به اظهارات اندرو اسکورز^۲ تحلیلگر مؤسسه IHS، «اثر لغو تحریم‌ها بر حمل‌ونقل دریایی بسیار ناچیز و سطح آن حداقل خواهد بود. زیرا به‌طور بالقوه در نیمه اول سال ۲۰۱۶ نیمی از ناوگان دریایی ایران در بازار بین‌المللی به تجارت مبادرت خواهند ورزید». تحلیلگران هفته‌نامه میس^۳ نیز درخصوص برنامه‌های حضور ایران در بازار جهانی نفت پس از لغو تحریم‌ها اظهار داشته‌اند که استراتژی تخفیف‌های نفتی عراق به اتحادیه اروپا برای ایمن کردن بازار عرضه و صادرات به ۱۰ کشور به‌ویژه آلمان و لهستان در صورت عدم لغو تحریم‌های ایران برگ برنده و آرامبخش بازار نفت اروپاست. مسلماً ایران نیز به بازگشت مشتریان اروپایی و آسیایی خود در دوره پیش از تحریم خوشبین است. زیرا براساس ادعای مقامات ایرانی هم‌اکنون برای ۴۰۰ هزار بشکه در روز نفت کشور، مشتری اروپایی و آسیایی صف کشیده‌اند. یکی از نکاتی که علیرغم اشباع بودن بازار عرضه از سوی ایران مطرح است توافق به خرید مقدارهای (Quantities) نفت ایران می‌تواند به طریقی

۱. Institute of Human Services

۲. Andrew Scovors, Principal Trade Analyst at IHS Maritime and Trade

۳. "Iran Seeks to Reclaim Former Markets in 2016", MEES Weekly, Dec23, 2015.

به نفع کشور باشد. برای مثال، شرکت روسی لاک اویل احتمالاً به آکریج^۱ (Acreage) ایران چشم دوخته است به طوری که وگیت آلکپرو^۲، از شرکت CEO در ۱۷ دسامبر ۲۰۱۵ اظهار داشت که همزمان با لغو تحریم‌ها، این شرکت آماده از سرگیری مبادلات فرآورده‌های نفتی است. شرکت لیتاسکو^۳ به‌عنوان شرکت دیگر CEO در حدود ۲۰ هزار تن پارازایلین ایران را به‌عنوان نخستین محموله برای فروش در آسیای جنوب شرقی خریداری کرده است.

در نمودار ۱ به اختصار پروژه‌های بالادستی شرکت ملی نفت ایران برای سال ۲۰۱۶ ارائه شده است.

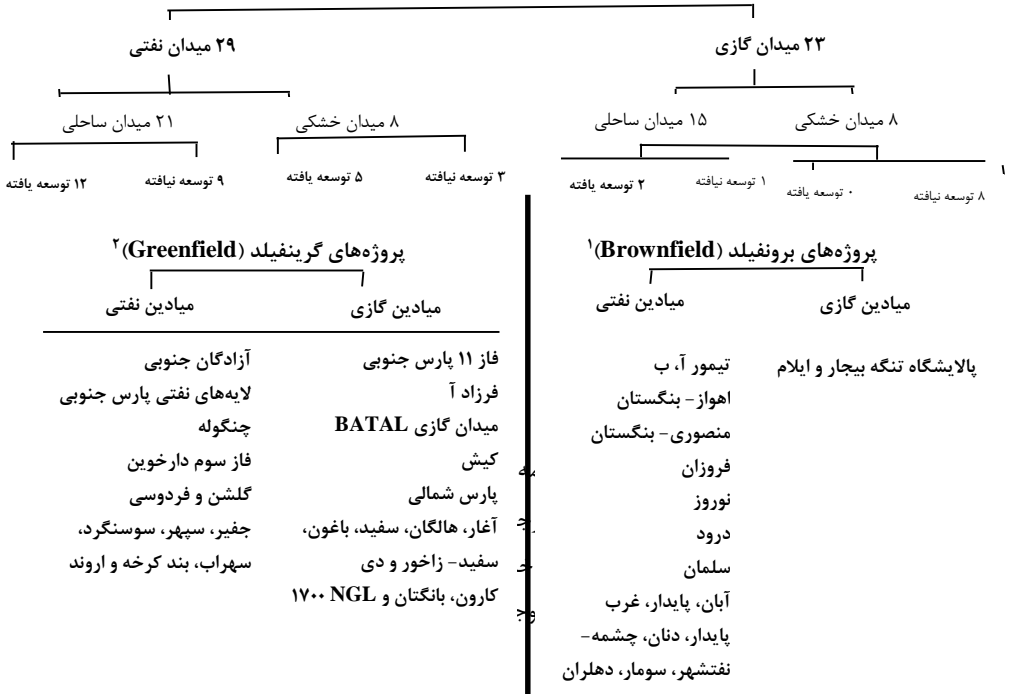
۱. Acreage آکریج به دو گونه توسعه یافته و توسعه نیافته در صنعت نفت و گاز تعریف شده است. آکریج یافته شامل جریب‌های فاصله‌گذاری شده یا مشخص شده برای چاه‌های در حال تولید است در حالی که آکریج توسعه نیافته جریب‌هایی است که حتی اگر این جریب‌ها حاوی ذخایر اثبات شده باشند، در آن چاه‌هایی که توان تولید انبوه تجاری نفت و گاز را داشته باشند هنوز تکمیل نشده است.

۲. Vagit Alekperov

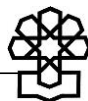
۳. Litasco

نمودار ۱. پروژه‌های بالادستی شرکت ملی نفت ایران در سال ۲۰۱۶

میادین هیدروکربنی

با در نظر گرفتن شرایط موجود بازار جهانی نفت می‌توان انتظار داشت با اینکه همزمان با لغو تحریم‌ها میزان صادرات نفت کشور افزایش خواهد یافت، اما همان‌طور که پیش‌تر نیز ذکر شد قیمت‌های نفت نیز به‌دنبال این تحولات کاهش خواهد یافت. قمصری، مدیر امور بین‌الملل شرکت ملی نفت در این باره معتقد است: گرچه در صورت لغو تحریم‌ها میزان صادرات نفت ایران افزایش می‌یابد، اما قیمت‌ها نیز به تبع آن پایین می‌آید، بنابراین

میزان درآمد نفتی ایران در سال ۱۳۹۴ در خوشبینانه‌ترین حالت ۲۸ میلیارد دلار و در بدبینانه‌ترین وضعیت ۲۵ میلیارد دلار خواهد بود.^۱

نتیجه‌گیری

نفت به‌عنوان یک دارایی در بازارهای مالی با سرمایه‌گذاری‌های هنگفتی همراه است. از منظر اقتصادی هر شوکی که به قیمت نفت وارد شود، ممکن است آن را در هر جهتی مانند وضعیت کنونی قیمت به سمت پایین سوق دهد.

پیش‌بینی‌های متعدد بازار آتی نفت نشان می‌دهد که قیمت‌های کنونی بازار در صورت برطرف نشدن عوامل برهم‌زننده تعادل عرضه و تقاضا همچنان روند کاهشی خواهد داشت.

لغو تحریم‌های ایران در شرایطی اتفاق افتاد که اکثر کشورهای تولیدکننده منطقه خاورمیانه و آفریقای شمالی (منا) با تشدید درگیری‌ها و خسارت بر میداین نفتی مواجه هستند. درگیری‌های لیبی، یمن، عراق و سوریه صدمات بسیار جدی بر اقتصادشان وارد کرده‌است. اکثر صادرکنندگان نفت این منطقه (منا) با کاهش تقریباً ۴۰ درصدی یا بیشتر تولید نفت خود مواجه شده‌اند. پیش‌بینی می‌شود با لغو تحریم‌های ایران، احیای اقتصادی با سرعت بیشتری پیش رود. البته ورود یک میلیون بشکه نفت در روز به بازار حدود ۱۳ درصد از قیمت‌های کنونی نفت در سال ۲۰۱۶ خواهد کاست.

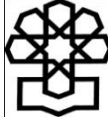
براساس نظر تحلیلگران مؤسسه مشاوره اس.وی.بی^۱ ایران از لحاظ فنی قادر است طی ۶-۱۲ ماه روزانه ۸۰۰ هزار بشکه نفت خام و میعانات گازی به تولید خود بیافزاید، هرگونه افزایش تولید به لغو تحریم‌های مرتبط با صنعت نفت ایران و توانایی شرکت ملی نفت ایران برای بازاریابی و فروش نفت و مایعات تولیدی اضافه بستگی دارد. براساس سناریوهای این مؤسسه تا سال ۲۰۲۰ با تکمیل پروژه‌های توسعه میدان‌های نفتی غرب کارون (به‌ویژه آزادگان شمالی و جنوبی، یاران و یادآوران)، ۶۵۰ تا ۷۰۰ هزار بشکه به مجموع تولید نفت خام ایران افزوده می‌شود. ایران برای احیای ظرفیت تولید نفت خام خود مطابق با میزان تولید در سال ۲۰۱۱، حداقل سه تا چهار سال زمان نیاز دارد.

۱. "Iran Upstream Oil and Gas Report", Retrieved from <http://www.svbenergy.com/>

منابع و مأخذ

۱. عسلی، مهدی. نشست «دیپلماسی نفتی، چالش‌ها و چشم‌انداز آینده»، برگرفته از سایت <http://irdiplomacy.ir>
۲. نشریات جام جم شماره خیر ۲۰۱۷۸۰۹۸۱۵۶۷۶۰۰۰۷
3. "Oil price: Four Reasons it Could Still Fall to \$20", Goldman Sachs Group Inc. Retrieved from www.theweek.co.uk
4. <http://longforecast.com/brent/crude-oil-forecast-for-2015-2016-and-2017.html>
5. Ianchovichina, E., Mottaghi, L., & Devarajan, S., (2015). "Inequalities, Uprisings and Conflict in the Arab World" Middle East and North Africa Economic Monitor, October. Washington, DC. Doi: 10.1596/978-1-4648-0735-0
6. "Commodity Markets Outlook", A World Bank Quarterly Report, Oct 2015. Retrieved from <http://www.worldbank.org/en/research/commodity-markets>
7. DeRosa and Clyde Hufbauer, G. (Nov, 2008), "Normalization of Economic Relations, Consequences for Iran's Economy and the United States" National Foreign Trade Council
8. Tatar, F., (Sept 2015). "How will an Ease of Sanctions Against Iran Affect the Oil Markets" Department of Real Estate and Construction. Retrieved from www.nftc.org
9. "Iran Upstream Oil and Gas Report", Retrieved from <http://www.svbenergy.com>
10. "Iran Seeks to Reclaim Former Markets in 2016", MEES Weekly, Dec23th, 2015.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۴۶۳۶

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: دیدگاه‌های مختلف در خصوص چگونگی روند بازگشت ایران به بازار جهانی
نفت در شرایط پسانتحریم

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه انرژی)

تهیه و تدوین: زهرا جعفری

ناظران علمی: هوشنگ محمدی، ایرج مهرآزما، فریدون اسعدی

متقاضی: علی مروی (کمیسیون انرژی)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۹۴/۱۰/۲۲